

Orvos a közösségi művelődésben

Beszélgetés Széman Péterrel

M. A.: *Kedves Péter! Orvos, és a kultúra tágabb területén is fontos a tevékenysége. Azt tapasztalom, hogy a valamihez már eleve értő emberek olyan szerepet tudnak betölteni a művelődés területén, amit egyébként nehéz vagy nem is lehet. Hogy gondolkodik efelől, és hogy látja ezt a saját esetében? Amennyiben életútja e kettős vonatkozásban jelenik meg – orvosként és a művelődés területén cselekvő emberként – speciális képet kapunk, és az mindig érdekesnek ígérkezik.*

Sz. P.: Kedves Aliz! Messziről kell kezdem a vallomásumat, ha már az életútról is szó eshet. Édesanyám – az akkori korfelfogás szerint – nem tanulhatott gyermekkorában, pedig nagyon szeretett volna. Az érettségit is magántanulóként, már mint asszony tette le, és nem lehetett gyerekgyógyász, ami az álma volt. Úgy nézett ki, hogy én sem leszek orvos, mert az iskolában (gimnáziumban) – mint akkoriban minden magára valamit is adó emberpalánta – reál tagozatra jártam, és műszaki pályára készültem. De a felvételin elbuktam (nem tanultam eleget, pedig sokat hallottam a szüleimtől, hogy magyarul én kétszer annyit kell, hogy tudjak, mint egy román), és ekkor jöttem rá, hogy mégsem szeretnék

mérnök lenni, inkább az orvosi pályát választanám (későn érő gyerek voltam).

Azonban nem a pályaválasztásra szeretnék kitérni elsősorban, hanem arra, hogy az irodalom, a zene (elsősorban éneklés, népdal és nóta) megismerését, a kultúra szeretetét, az olvasás izgalmát főként édesanyámtól kaptam. Még nem jártam iskolába, de már szinte betéve tudtam az *Egri csillagokat* és a *Toldit*, amit édesanyám esténként olvasott fel. Nagyon szerette a verseket, sokat ismert kívülről, ezeket mondta vagy olvasta fel nekem, és így ismertem meg – elsősorban – Arany Jánost, Vörösmartyt, Tompa Mihályt, Tóth Árpádot, Áprily Lajost, és amint nőttem, Faludy Györgyöt, Reményik Sándort, Dsida Jenőt (ez utóbbi hat költő index alatt volt akkoriban). Az írók közül meg Jókait, Mikszáthot, Márait és Bánffy Miklóst (ők ketten szintén index alatt), és még folytathatnám a sort. És szüleim mindenféle „köteleztek”: színház-, opera- és filharmóniabérletem is volt. Az első nehéz évad után (főleg az opera meg a komolyzenei koncertek esetében), már hiányoztak volna ezek a programok, és felnőttfejjel már megköszöntem „szabadságjogaim” korlátozását. Mindezeket – szerencsére – az is-

kola is megerősítette, és úgy kaptunk kettős nevelést a szocializmus évei alatt, hogy mindenféle magyarázat nélkül tudtuk, mit kell mondanunk és nagyjából mi az igazság (vagy inkább a valós helyzet).

Ám most ugorjunk egyet. Az egyetemet Kolozsváron, tehát „itt-hon” végeztem el román nyelven. Nem is gondoltam arra, hogy Marosvásárhelyre menjek, mivel anyagi lehetőségeink sem lettek volna erre, no meg itt voltak a barátaim, rokonaim. Minket akkor még rögtön a mély vízbe dobtak, az egyetem padjaiból, az addigi gondtalan, vidám és nem nagy felelősséggel (vagy inkább néha felelőtlenességgel) járó diákéletből egyenesen a felelősségteljes orvos szerepébe jut-

tattak. Ott mindenki csak a maga tudására támaszkodva adhatott reménységet az ellátási területen élő embereknek, esetemben a 2500 lélekszámból álló község hét falujában élőknek. Az ott eltöltött évek avattak tulajdonképpen orvosá, mert azokban az időkben még orvosok voltunk, és nem egészségügyi szolgáltatók. Gumicsizmában, gyalog, szekéren, traktoron jártam a falvakba, ha kellett, és orvos voltam, mivel szülőotthon működött a községben (évi 70 születés még akkoriban a 2500 lakosra!), szüléseket is levezettem, egyszerű laborvizsgálatokat végeztem, mellkast csapoltam, fogat húztam, sebet varrtam, törött végtagot tettem sínbe, fájdalom esetén hátgerincet infiltráltam, és persze, amit nem lehetett megoldani helyben, azt igyekeztem a 100 kilométerre levő kórházba eljuttatni az úttalan utakon.

Mindig – már egyetemista koromban is – hittem és vallottam azt, hogy a tanult ember kötelessége szerepet vállalni abban a közösségben, amelyben él és dolgozik. Ezt nehezen lehetett megvalósítani abban az időben. Főként azért, mert a szocializmus éveiben hatványozottan érvényes volt a Reményik verssor (ami amúgy is, egy kisebb közösségben élő esetében nagyon is nagy igazságot jelent mind a mai napig): *ahogy lehet...* Tenni kellett azért a román közösségért, amelybe kezdő orvosként (egyedüli magyarként) kerültem; majd miután egy kisvárosba jutottam, ahol akkor még a magyarok aránya közelítette a 30%-ot, ez magától értetődővé vált. De igazán többet, és mindenki számára (nem csak egy szűk csoportnak) látható eredményeket felmutatóan csak a szocializmus elmúltával lehetett cselekedni.

Talán azzal szeretném kezdeni, hogy a közösségért nem tevő, azt nem szolgáló diplomást én nem nevezném értelmiséginek. (Esetleg – erős kifejezést használva – szakbarbárnak mondanám.) Ezt a szép

attribútumot, hogy értelmiségi, csak a szűk szakmán túl is cselekvő, tevő emberek számára tartanám fenn. És ebben az értelemben már nem is számít a diploma, csak az az összeszedhető műveltség, a kultúra ismerete, a tudás, amit a környezetét figyelő és az élet értelmét kereső ember épít fel magában, és az akár diploma által, akár a nélkül összeszedett tudást a közösség számára hasznos formában használja fel.

Nem véletlen, hogy a diplomások közül talán az orvosok köréből kerül ki – úgy, hogy közben nem adják fel az alapfoglalkozásukat – a legtöbb (néha amatőr, néha profi szintű) író, zenész, képzőművész stb. (Azért itt megjegyzendő, hogy ezen a téren a pedagógusok vezetnek, de ők számban sokkal többen vannak, mint az orvosok, és a művészetek sokkal közelebb állnak a szakmájukhoz.) Az orvosok közül nagyon sokan vállalnak közösséget szolgáló feladatokat, vezető szerepet az egyháztanácsokban, az iskolai szülői bizottságokban, a legkülönbözőbb civil szervezetekben, és ha lehetőség van rá, akkor egyszerre több, eltérő célt szolgáló civil szerveződésben is. Adott ez már csak annak a kapcsán is, hogy az orvos munkájának a tárgya az ember, és ilyenformán csak humánusan, magas erkölcsi követelményeket követve lehet jó orvosnak lenni. Tudom, hogy más foglalkozások esetében is sok szakmában emberekkel foglalkoznak, de az orvos felelőssége különleges, hisz nagyon sokszor – mint ahogyan ez most, a koronavírus-járvány alatt sokkal hatványozottabban, a közösség számára érthetőbben jelentkezett – részben élet-halál felett kell döntenie, még akkor is, ha ez nincs kedvére, és nagyon nehéz lelki gondokat okoz.

Az orvosi hivatás (mert csak a hivatástudattal rendelkező ember lehet jó a szakmájában) legfőbb, minden más előírást felülíró parancsa elsősorban a *nil nocere*, nem ár-

tani. És ha ezt az erkölcsi követelményt tartjuk egész életünkben kövendő példának, akkor sikeresek lehetünk a közösségben kifejtett, nem a szűk szakmához kapcsolódó tevékenységeink során is.

Egy orvosnak – amint egy lelkipásztornak, tanárnak, fodrásznak vagy bolti eladónak – megvan az az előnye, hogy eleve emberekkel foglalkozik, napi kapcsolatban van a „társadalommal”, szinte majd minden nehézség nélkül érzékelheti az ott jelentkező gondokat, igényeket, változásokat. Így sokkal könnyebben tud eljutni oda, hogy közösséget építsen. Ez könnyebb a papnak és a tanárnak, mivel ott már eleve adott egy csoport, nehezebb az egyéb kategóriáknak. A kis üzletek eladóinak, a fodrászoknak, különböző szerelőknek – ha jól dolgoznak – megszületik a saját vevőik, de nem biztos, hogy külön cselekednének is a közösségért. A papnak, tanárnak és az orvosnak ez kötelessége, mert régóta tudjuk – de mi elsősorban a szocialista diktatúrákból –, hogy ha egy, főleg kisebb közösségben, ezeket az embereket eltávolítják, megbélyegzik, akkor a közösséggel szinte azt tehetik, amit akarnak.

Az értelmiséginek – akit annak nevezhetünk – mindig kötelessége vezető szerepet vállalni minden téren, ha ezt a közösség elfogadja. De még akkor is, ha nem kap vezető szerepet, kötelessége a közösség érdekében cselekedni. És ez a nemes feladat teszi lehetővé, hogy egy orvos a közművelődés terén akarjon, szerencsés és jó esetben tudjon is tenni azért a közösségért, ahova az élet szele fújta.

M. A.: *A záró mondat kínálja, hogy rákérdezzek, Széman Pétert hova fújta az élet szele, ahol mint orvos akarhatott és tudhatott is tenni az adott közösségért?*

Sz. P.: „Tedd, amit tudsz, azzal, amid van, ott, ahol vagy!” Idézet Theodore Rooseveltől. Bizonyos

filozófiákban, valamint sok ember számára filozófiai tanulmányok nélkül is, sokat jelentenek a véletlenek. Nagyon prózai példával mutatom ezt be: ha egy bicikliző fiatal elüt egy másik nembeli fiataalt, és ebből majd házasság lesz, akkor mindig is emlékezni fognak a csodás véletlenre, ahogyan egymásra leltek, főleg akkor, ha a házasság sikeres.

A régiek úgy mondták: ember tervez, Isten végez. Ma már kevesen használják ezt a kifejezést, esetleg csak véletlen eseményekről beszélnek. De nagyon érdekes, hogy amikor sok ember visszatekint megtett életútjára, akkor a sok „véletlen” megtalálja a helyét és értelmét.

Így vagyok én is az életutammal. Amikor diákéveim után elindultam pályámon, és a között a két lehetőség között választhattam, hogy Kolozsváron maradjak még egy kis ideig, vagy rögtön elkezdjem munkámat falusi körorvosként, én ez utóbbi mellett döntöttem. Pedig, mint kolozsvári gyerek, nagy volt a kísértés, hogy a következő két évet is még „otthon” töltssem. De én nem ezt választottam, és ez a döntésem meghatározta további életemet.

Ahol szó szerint gyakorlatilag megtanultam a szakmát, az egy tiszta román falu volt. De ha cselekedni akarunk a közösségért, mindenütt dolgozhatunk érte. Hogyan? Hát elsősorban a kis falusi gyerekeket biztatva a továbbtanulásra, melyhez elengedhetetlen a tanárokkal és az ortodox pappal való jó kapcsolat kiépítése. Itt még csak igazán jelentéktelennek tűnő dolgokat tehettem, például közmunkával – kihasználva a szabadesést – egy forrás vizét bevezettem az orvosi rendelőbe, egy olyan helyen,

ahol még nem is gondoltak vízvezetékre. Ne feledjük, hogy nagyobb munkák véghezviteléhez, az állandó államvédelmi megfigyelés miatt, igazából lehetőség sem volt.

Szép emlékeim vannak pályám első éveiről, de az áldatlan körülmények miatt (még a vonat füttye sem hallatszott a községben)¹ igyekeztem elkerülni onnan. Szakosodni akartam, és mivel államvizsga-dolgozatomat is már endokrinológiából² készítettem, ezért erre a szakra mentem volna. De nem lehetett, mivel az akkori megyei egészségügyi igazgató csak úgy írta alá a felvételi szakvizsgára való jelentkezési lapomat, ha a tüdőgyógyászatot választom, és a megyén belüli egyik tüdőgondozóba megyek majd dolgozni. Hát ez az élet szele, ami oda fúj, ahová nem is készültél. Már most előre bocsájtom – nagyon szeretem a szakmám, pillanatig sem érzek frusztrációt, hogy nem az lettem, ami szerettem volna. Ugyanakkor tudom, hogy endokrinológiával nem kerülhettem volna abba a kisvárosba, ahol később tenni tudtam a lakosság egészségéért mint orvos, és a 30%-nyi magyarságért mint magyar közösségi ember.

Az élet szele a mai Szilágy megye keleti feléből (és nem a történelmi, hanem a kommunizmus által, a nemzetiségi összetétel megváltoztatása céljából, 1967-ben önkényesen, a megyésítés alkalmából a megyéhez csatolt Szamos-háti színromán részről) az inkább magyarok által lakott nyugati felébe sodort. Így kerültem Szilágysomlyóra, ahol a '80-as évek elején még 30%-nyi magyarság élt.

Nem kellene sokat magyarázkodjak, elég lenne csak a címként felhasznált idézetre hivatkoznom. A magát értelmiséginek tartó dip-

lomás embernek ott kell tennie nemzetéért, közösségért, ahová az élet szele fújta, fújja. Nem könnyű ennek a gondolatnak eleget tenni sehol, sem ott, ahol mindenki ismer, de ott sem, ahol jövevény vagy, illetve voltál. Sajnos 1989-ig nehéz volt cselekedni, de akkor is lehetett, igaz, akkor nem írt róla az ember, hanem gondosan titkolta. Csak egy példát említek, amelyet a Szilágyságban könnyen le lehet ellenőrizni, hisz még élnek az akkor felkeresett személyek. Ez az erdélyi orgonák teljes feltérképezéséhez nyújtott segítség (elsősorban nem anyagi segítségről van szó, hanem olyan gyűjtőmunkáról, amelyet abban az időben egyáltalán nem néztek jó szemmel). Ezen kívül '89 előtt is több vonalon tettem a közösségért, de nem ezek felsorolása a lényeg, hanem a tett, a cselekedet maga. Tudatosan cselekedtem, mert ismert volt számomra az a tétel, hogy szellemi önazonosságunk megőrzéséhez, identitástudatunk megmaradásához alapvető feltétel szellemi és anyagi javaink számbavétele, ezek megismerése és másokkal való megismertetése.

Ebből kiindulva, a '89-es fordulat után, amikor már többé-kevésbé nyíltan is lehetett tenni a közösségért, számomra magától értetődő volt, hogy cselekedni kell. Nem azt nézni, hogy ebből mi a hasznom nekem, hanem azt, hogy ebből mi a hasznunk nekünk, mint közösség. Így vállaltam el a 400 ágyas kórház vezetését, lettem helyi, majd megyei tanácsi (önkormányzati) képviselő, de ami sokkal fontosabb, több helyi és országos civil szervezet meg- és újjáalapítását, és ahol kellett a vezetését is felvállaltam. Mindig előbbre helyeztem a szellemi hasznot az anyaginál, a közösséget az egyén-

1 Ha nem ismeri valaki, a szocializmus évei alatt, a településeket több kategóriába osztották: 1. ahol vasútállomás van, 2. ahol vasúti megállóhely van, 3. ahol átmegy a vonat, 4. ahol hallatszik a vonat füttye, 5. ahol még a vonat füttye sem hallatszik.

2 Az endokrinológia a belső elválasztású mirigyek – leginkább a pajzsmirigy, a mellékpajzsmirigyek, a mellékvese, a hasnyálmirigy – működésének élettanával, azok betegségeivel foglalkozik. A hormonzavarok kezelésével az endokrinológus szakorvos foglalkozik.

nél. Bizonyos szempontból ezért nem értek egyet az amerikai típusú liberalizmussal, amely az egyént tolja előtérbe, az egyén érvényesülését isteníti, ami nagyon sokszor a közösség kárára történik. Pedig az ember szociális lény, közösségből kiszakítva, gyökereitől elvágya kiszolgáltatott mind szellemileg (elég, ha csak a különböző neurozisékat nézzük), mind anyagilag. Biztonságot csak a közösség adhat, szükség esetén van, aki segítsen azon, aki bajba jutott. Ez máskülönben foglalkozásom alaptétele is: másokon, a bajban levőkön segíteni. Már az is nagyon szép, ha valaki a szakmájában József Attila javallata szerint dolgozik, ekkor is tesz közösségért. De egy értelmiségi embernek ezen túl is aktívan részt kell vennie közösségének, nemzetének szolgálatában. És feltevődik a kérdés, hogy ezt hogyan tegye? A válasz: tedd, amit tudsz, azzal, amid van, ott, ahol vagy.

SZÉMAN PÉTER (Kolozsvar, 1949) tüdőgyógyász főorvos, a Báthory István Alapítvány és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke. 1990–1995 között a szilágysomlyói 420 ágyas városi kórház igazgatója, 1993–96 között megyei tüdőgyógyász. 2009-ben a kórház orvos-igazgatója. 1994–1998 között a Román Orvosi Kollégium (kamara) országos testületében vett részt mint Szilágymegyei küldött. 1998–2002 között a megyei orvosi kamara elnökségi tagja, 2002–2012 között a kamara etikai bizottságának tagja. Aktívan részt vett a romániai és magyarországi civil szféra kialakításában. Újraalakulása óta tagja az EMKÉ-nek, 2008 óta az országos elnökség tagja, 2012-től partiumi alelnöke, 2013 júliusától elnöke. Szintén újraalakítása óta tagja az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztályának, ahol 1996 óta választmányi tag is. Az EME szilágysomlyói fiókszervezetének elnöke 1998 óta, 2002-től a Múzeum-Egyesület választmányi ülésein ilyen minőségében vesz részt; 2012 óta képviseli az orvostudományi szakosztályt is. Megalakulása óta tagja a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaságnak. Alapító tagja a Báthory István Alapítványnak, melynek elnöke (1992–94), alelnöke (1994–97), majd ismét elnöke (1997–). Szintén alapító tagja (1993) a budapesti székhelyű Magyar Egészségügyi Társaságnak, melynek elnökségi tagja 1999 óta, 2005-től erdélyi területi felelős, 2007–2011 között Kárpát-medencei alelnök, 2011-től ismét erdélyi területi felelős. 1990–96, valamint 2000–2004 között városi tanácsos, második városi tanácsosi mandátuma alatt a város területrendezési bizottságának elnöke. 1996–2000, valamint 2004–2008 között megyei tanácsos volt, második mandátumában a Művelődési, Egészségügyi, Szociális bizottság elnöke. Publicisztikai írásai jelentek meg a Szilágyság, Szabadság, Albertirsai híradó stb. folyóiratokban, valamint a Báthory Napok programfüzeteiben. Tematikus írásai jelentek meg gyűjteményes kötetekben (10 Éves a Segítő Jobb Alapítvány, A 750 éves Szilágysomlyó, Maturandus, Tízéves a Magyar Egészségügyi Társaság stb.). 2013-ban megjelent önálló kötetének címe A szilágysomlyói Báthory István Alapítvány első 20 éve. 2017-ben, a Báthory Alapítvány 25 éves évfordulójára megjelent az előző kötet kibővített, következő kiadása, az ... és még öt év. A szilágysomlyói Báthory István Alapítvány negyedszázada címmel. Összesen több mint 40 tudományos konferencián volt fő- vagy tárrendező. 1994 óta évente orvosi továbbképzőket szervez Szilágysomlyón, melynek keretében 1998-ban először találkozott a román és a magyar egészségügyi miniszter, hasonló találkozóra került sor újból 2010-ben. 2013-ban megszervezte a 20. konferenciát, melyet 2003 óta kreditponttal jutalmaz a Román Orvosi Kollégium. Az évek során néhány konferenciát nem Szilágysomlyón szerveztek: 2012-ben Nagyváradon, 2014-ben Kolozsváron, 2017-ben Szatmárnémetiben került rájuk sor. Szintén évente kerül megrendezésre az EME szilágysomlyói és zilahi fiókszervezetének a Szilágyságkutatás Napja c. konferenciája (2018-ban a XV. alkalommal). 1996-ban az EME újraalakulása után megtartott, eddig egyetlen teljes vándorgyűlést (mindegyik szakosztály képviselte magát tudományos dolgozatokkal) szervezte meg Szilágysomlyón. 1999-ben az egyik fő rendezője volt a Magyar Egészségügyi Társaság és az Erdélyi Múzeum-Egyesület által Kolozsváron rendezett tüdőgyógyász konferenciának. (Ez volt 1942 óta az első magyar nyelvű orvosi konferencia Kolozsváron). 2001-ben az EME Orvostudományi Szakosztályának XI. tudományos ülését szervezte Zilah–Szilágysomlyó helyszínnel. 2003-ban társszervezője volt a Kolozsváron megrendezett Kárpát-medencei Egészségügyi Szakdolgozók IV. Nemzetközi Konferenciájának, melynek címe A hospice ellátás jelene és lehetőségei a Kárpát-medencében volt. 2001-ben, 2002-ben és 2005-ben társszervező a Vajdahunyadon tartott MET orvostovábbképzőn, 2015-ben az EME Orvostudományi Szakosztálya által szervezte XXV. tudományos ülészakon. 2007-ben főszervezője a Szőlőtermelés és borkereskedelem c. EME-konferenciának, mely a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetével közösen került megrendezésre. 2010-ben társszervezője a Szatmárnémetiben megrendezett Dr. Nagy Béla emlékülésnek. Több mint 20 pedagógus-konferencia szervezője, amelyből közös orvos-pedagógus továbbképző konferencia volt. 1989 decemberében részt vett a megyei RMDSz megalakulásában, majd 1990 januárjában a helyi (szilágysomlyói) szervezet megalakításában. 1990–1999 között a Szilágysomlyó városi szervezet politikai alelnöke, 2000–2005 között ügyvezető alelnöke volt. 1994-től az RMDSz Megyei Képviselők Tanácsának tagja, 1996–2012 között a Szilágymegyei MKT elnöke. 2012–2013-ban a Kulturális Autonomia Tanács (KAT) Partium – Bácság – Szilágymegyei területi alelnöke. Szakmai és közéleti elismerései, kitüntetései: 2000 – A testvérvárosi kapcsolatok példás ápolásáért – Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tanács emlékérem; 2000 – 50 éves a magyar szervezett vérellátás emlékérem; 2002 – Fadrusz János-emlékplakett; 2003 – 10 éves a Magyar Egészségügyi Társaság emlékérem; A Kulturális Minisztérium érdemlevele, 2007 – Gróf Mikó Imre-emléklap és -plakett (EME); 2007 – A Kő marad – 15 éves a Báthory István Alapítvány, 2008 – Kún Kocsárd-díj (EMKE), 2008 – Petri Mór-díj és emléklakett – EME Zilahi Fiókszervezete; 2009 – 150 éves az EME – gr. Mikó Imre-emlékérem, 2009 – 20 éves a Szilágysági RMDSZ emléklakett; 2010 – EME alapító tagsági díszoklevél; 2010 – Németh László-éremem – Magyar Egészségügyi Társaság; 2013 – a román Kulturális Minisztérium Szilágymegyei Kulturális Igazgatóságának érdemlevele (a Báthory István Alapítványban kifejtett tevékenységért); 2013 – Nyírbátor 40 éve város – emlékérem a testvérvárosi kapcsolatok ápolásáért; 2013 – Ezüsfenyő díj; 2017 – Wesselényi-díj, 2018 – Magyar Kultúra Lovagja, 2019 – Andrásófszky Barna-emlékérem (MET); 2019 – Magyar Arany Érdemkereszt; 2019 – Fényes Elek-emlékérem (Partiumi és Bácsági Műemlékvédő és Emlék hely Bizottság)